درک ضرب‌المثل‌های فارسی در نوجوانان یک‌زبانه و دوزبانه: تحلیل مقایسه‌ای عملکرد بر پایهٔ مدل اقناع محدودیت

مهین‌ناز میردهقان[1*]، وحید نجاتی[2]، ایلناز داوودی[3]

۱. استادیار گروه زبان‌شناسی گروه زبان‌شناسی، دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
۲. استادیار گروه روان‌شناسی، علوم اعصاب شناختی (مغز و شناخت)، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
۳. کارشناس‌ارشد گروه زبان‌شناسی، دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

دریافت: ۱۸/ ۱۳۹۰/۵ پذیرش: ۱۵ /۱۳۹۰/۶

فصلنامهٔ پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی
د ۳، ش ۳ (پیاپی ۱۱)، پاییز ۱۳۹۱، صص ۱۹۳-۲۱۶

چکیده

پژوهش حاضر تحلیلی است مقطعی مقایسه‌ای که بر پایهٔ مدل اقناع محدودیت انجام شده است. در این پژوهش عملکرد نوجوانان یک‌زبانهٔ فارسی‌زبان با نوجوانان دوزبانهٔ آذری- فارسی‌زبان در درک ضرب‌المثل‌ها در زبان فارسی مقایسه شده است. در انجام تحقیق ۱۴۲ نفر دانش آموز از مقطع دبیرستان، در دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه، با دامنهٔ سنی ۱۵ تا ۱۸ سال و در دو جنسیت زن و مرد به منظور بررسی تأثیر متغیرهای «بافت زبانی»، «آشنایی» و «جنسیت» بر «سرعت درک» (زمان پاسخگویی) ضرب‌المثل‌های زبان فارسی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. آزمون مورداستفاده در این مطالعه، آزمون درک ضرب‌المثل است که به‌صورت نرم‌افزاری تهیه شده، داده‌ها در آن به‌صورت فایل متنی ذخیره و زمان پاسخگویی به سؤالات به میلی‌ثانیه اندازه‌گیری شده است. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون آماری تحلیل واریانس دوطرفه و آزمون تی مستقل صورت گرفت. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها تأثیر معنی‌دار هریک از این متغیرها را نشان می‌دهد، و کارایی مدل اقناع محدودیت در درک ضرب‌المثل‌های زبان فارسی را پشتیبانی می‌کند.

واژگان کلیدی: دوزبانگی، ضرب‌المثل، مدل اقناع محدودیت، بافت زبانی، آشنایی، جنسیت.

* نویسندهٔ مسئول مقاله: Email: M_Mirdehghan@sbu.ac.ir
آدرس مکاتبه: تهران، بزرگراه شهید چمران، خیابان تابناک، میدان اوین، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکدهٔ علوم انسانی، گروه زبان‌شناسی، کدپستی: ۱۹۸۳۹۶۳۱۱۳.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

۱. مقدمه

روان‌شناسی زبان را امروزه می‌توان از موضوعات اصلی در حوزهٔ روان‌شناسی شناختی برشمرد. یکی از حوزه‌های خاص مطالعه علمی زبان که در چند دههٔ اخیر نیز توجه بسیاری از محققان را به خود جلب کرده است، مطالعهٔ زبان مجازی[1] مانند استعاره، اصطلاح، ضرب‌المثل و... است (Sappington, 2006: 1). هرچند این صنایع ادبی از جهاتی با یکدیگر متفاوت‌اند، اما همگی از ویژگی مشترک برخوردارند؛ به‌طوری که در همهٔ آن‌ها معنای موردنظر عبارت، مستقل یا متفاوت از معنای لغوی یا معنای عناصر تشکیل‌دهندهٔ عبارت است (Martinez, 2003: 1). پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که درک استعاره‌ها، اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها می‌تواند تحت‌تأثیر عواملی چون *بافتی* که عبارت مجازی در آن واقع می‌شود (Nippold and Martin, 1989)، *آشنایی* (Giora and Fein, 1999؛ Nippold and Haq, 1996؛ Nippold and Rudzinski, 1993؛ Qualls, 1998)، *دانش تاریخی و فرهنگی* (Blasko, 1999؛ Dobrovolskij and Piiraninen, 1998؛ Nipplod, Moran and Schwarz, 2001b) و *عوامل مرتبط با خواندن* (Nipplod, Allen and Kirsch, 2000) قرار گیرد (Duthi, 2005: 10).

در میان انواع زبان مجازی، امتیاز ضرب‌المثل‌ها نسبت به سایر صنایع ادبی این است که گرچه معانی مجازی و لغوی آنان به لحاظ کیفی متمایز از یکدیگرند، معنای مجازی ضرب‌المثل از طریق دسترسی به‌معنای لغوی کلمات تشکیل‌دهنده‌اش، بافت و سایر راهبردهای درک مطلب قابل‌استنباط است (Temple and Honeck, 1999: 44). ترکیبی از کلمات ملموس و نحوِ مشخص باعث می‌شود که صورت نسبتاً ثابتِ ضرب‌المثل بیشتر به یاد بماند. عواملی مانند آشنایی، بافت، پیچیدگی نحوی، عینیت (ملموس بودن) و برجستگی (معنایی) درک ضرب‌المثل را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند (Gutman, 2009: 40-41). از طرف دیگر، نتایج پژوهش‌های روان‌شناختی دربارهٔ تفاوت‌های جنسیتی مدعی است که مردها نسبت به زن‌ها در حوزه‌های ریاضی و توانایی فضایی، بهتر عمل می‌کنند و زنان نیز در توانایی‌های کلامی عملکرد بهتری دارند (Hyde and Mackinely, 1997: 3). درحقیقت بسیاری از تفاوت‌های جنسیتی به نفع مردان در مقیاس‌های مختلف چرخش ذهنی[2] و تعداد کمی از آن‌ها در مقیاس‌های درک فضایی[3] هستند. عملکرد مردها در آزمون‌های استدلال ریاضی و جهت‌یابی مسیر بهتر از زنان است و در آزمون‌های مهارت‌های حرکتی هدف‌مدار دقیق‌تر است. درمقابل، زن‌ها در انجام تکالیف زبانی انعطاف‌پذیری بیشتری از خود نشان

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

می‌دهند و در شناسایی و تطبیق سریع آیتم‌ها که مهارت سرعت ادراکی خوانده می‌شود بهتر از مردها عمل می‌کنند. مهارت‌های زبانی رایجی که زنان در آن‌ها عملکرد بهتری دارند شامل روانی کلامی، تولید گفتار، مهارت‌های دستوری و استفاده از جملات طولانی‌تر و پیچیده‌تر است (Weiss and others, 2003: 864). همچنین در دوران کودکی زودتر از جنس مذکر شروع به گفتار می‌کنند (Morely, 1957)، معمولاً زنان دایرهٔ واژگان گسترده‌تری نسبت به جنس مذکر دارند (Nelson, 1973)، در خواندن و املا، عملکرد موفق‌تری دارند (Gates, 1961) و زودتر از مردها از ساختارهای دستوری پیچیده‌تر استفاده می‌کنند (Haris, 1978) (همان). دختران زبان‌های خارجی را سریع‌تر و آسان‌تر از پسران یاد می‌گیرند و در دستور زبان، املا، نقطه‌گذاری و ادبیات از پسران بهتر عمل می‌کنند (Vanda, 2009: 5؛ به نقل از Kimura, 1999). بعد از دوران بلوغ وقتی که تأثیرات فیزیولوژیک و هورمونی افزایش می‌یابد فاصلهٔ میان دخترها و پسرها در انجام تکالیف کلامی افزایش می‌یابد (Ibid: 6)؛ به این ترتیب با توجه به نتایج حاصل از پژوهش‌های مختلف مبنی بر برتری زنان نسبت به مردان در انجام تکالیف کلامی، پژوهش حاضر به مقایسهٔ عملکرد نوجوانان یک‌زبانه با نوجوانان دوزبانه در درک ضرب‌المثل‌های فارسی بر پایهٔ مدل اقناع محدودیت می‌پردازد.

۲. اهداف و پرسش‌های تحقیق

هدف اصلی از انجام پژوهش حاضر، مقایسهٔ عملکرد نوجوانان یک‌زبانه و دوزبانه در درک ضرب‌المثل‌های زبان فارسی بر پایهٔ مدل اقناع محدودیت است که خود در قالب چهار زیرهدف مورد بررسی قرار می‌گیرند، که عبارت‌اند از: ۱. بررسی تأثیر بافت زبانی بر درک ضرب‌المثل‌ها در میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه؛ ۲. بیان تفاوت‌های جنسیتی بر درک ضرب‌المثل‌ها در میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه؛ ۳. بررسی تأثیر آشنایی[۴] بر درک ضرب‌المثل‌ها در میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه و ۴. تعیین تفاوت افراد یک‌زبانه و دوزبانه در زمان پاسخگویی به آزمون درک ضرب‌المثل (با توجه به متغیر آشنایی، بافت و جنسیت). با توجه به اهداف بیان‌شده، پرسش‌های این پژوهش عبارت‌اند از:

۱. چه تفاوت‌هایی میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه در درک ضرب‌المثل‌ها در داخل بافت زبانی و خارج از بافت زبانی وجود دارد؟

۲. چه تفاوت‌های جنسیتی در میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه در درک ضرب‌المثل‌ها وجود

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

دارد؟

۳. تأثیر آشنایی بر درک ضرب‌المثل‌ها در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه چگونه است؟

۴. چه تفاوتی در میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه در زمان پاسخگویی به آزمون درک ضرب‌المثل از نظر متغیرهای آشنایی، بافت و جنسیت وجود دارد؟

از آنجاکه بررسی ضرب‌المثل‌های زبان فارسی به‌صورت بسیار محدود از بعد عناصر بلاغی و زیبایی‌شناختی و به‌صورت بسیار محدودتر از بعد ساختاری صورت گرفته است، پژوهش حاضر نخستین بررسی علمی درمورد درک ضرب‌المثل‌های زبان فارسی بر پایهٔ مدل روان‌شناسی اقناع محدودیت است. به‌دلیل محدودیت‌های موجود در ضوابط سازمان آموزش و پرورش، انتخاب نوع مدارس تصادفی بوده و از مناطق مختلف شهر تهران و شهرستان میانه صورت پذیرفته است. همچنین به‌دلیل عدم‌سوادآموزی زبان مادریِ افراد دوزبانه در سطح کشور، آزمون درک ضرب‌المثل، محدود به زبان دوم آن‌ها یعنی زبان فارسی است؛ از این‌رو انتخاب مدارس به‌صورت همگن از یک منطقه خاص در سطح شهرها نبوده و ضرب‌المثل‌ها در زبان اول افراد دوزبانه، در این پژوهش مورد توجه قرار نگرفته است.

مقالهٔ حاضر در شش بخش ارائه شده است که عبارت‌اند از: مقدمه، پیشینهٔ بررسی‌ها و پژوهش‌های مرتبط، روش‌شناسی پژوهش، مبانی نظری، تحلیل‌داده‌ها و یافته‌ها و نتیجه‌گیری.

۳. پیشینهٔ مطالعات انجام‌شده

از پژوهش‌های انجام‌شده در زمینهٔ *درک ضرب‌المثل‌ها* می‌توان بررسی عوامل آشنایی، عینی بودن[۵] و بافت بر پردازش و درک ضرب‌المثل توسط لین‌کوبل[۶] (2005) را نام برد. سانتوس[۷] (2000) به بررسی تأثیر جنسیت بر درک ضرب‌المثل‌ها در میان نوجوانان و پیش‌نوجوانان[۸] دوزبانهٔ اسپانیولی- انگلیسی زبان پرداخت. کانینگ[۹] (1994) نقش بافت و آشنایی را در رشد یا پیشرفت درک ضرب‌المثل‌ها در میان کودکان پایه‌های[۱۰] ۲، ۵ و ۸ از دو جنس زن و مرد بررسی کرد. همچنین پژوهش‌های کولستون[۱۱] (1995) و نیپولد، هِگل، اودِن و بوستامانته[۱۲] (1998)، نیپولد و آلن و کِرش[۱۳] (2000, 2001) ، قابل‌ذکر هستند(Duthie,2005:32) . در زمینهٔ مدل اقناع محدودیت که در پژوهش حاضر مورداستفاده قرار گرفته است، تِرنِر و کتز[۱۴] (1997) به بررسی تأثیر آشنایی و تفاوت‌های پردازشی ضرب‌المثل‌های موجود در بافتِ

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

القاءکنندهٔ تعبیر لغوی از ضرب‌المثل‌های موجود در بافتِ القاءکنندهٔ معنای مجازی پرداختند (Lynn Kowbel, 2005:14). همچنین کتز و فرتی[۱۵] (2001، 2003) و فرتی و همکاران (2007) به بررسی درک ضرب‌المثل‌ها پرداخته‌اند.

در زمینهٔ بررسی *تفاوت‌های جنسیتی* و *دوزبانگی* نیز پژوهش‌های ارزشمندی انجام شده است[۱۶]. از آنجاکه مهارت گویشوران در زبان دوم ممکن است از توانش بومی‌مانند تا تسلط بر حوزه‌های محدودی در زبان دوم، متغیر باشد، درجات مختلفی از دوزبانگی وجود دارد. معمولاً برای ارائهٔ تعریف، سه معیار اصلی در دوزبانگی را به هم مرتبط می‌کنند؛ *میزان مهارت*، *ابزار فراگیری* و *سن فراگیری*. گاهی ابعاد دیگری مانند بافت کاربردی نیز اضافه می‌شود (Ahtola, 2007: 4-5) که از منظر میزان مهارت دوزبانگی متوازن[۱۷] و نامتوازن مطرح شده است (همان:۵). وینریچ[۱۸] (1955) دوزبانگی را بر حسب شرایط و موقعیت‌های یادگیری دو زبان به دو نوع دوزبانگی مرکب[۱۹] و همپایه[۲۰] تقسیم کرده است (Myers-Scotton, 2006: 294). لمبرت[۲۱] (1975) دو نوع دوزبانگی افزایشی[۲۲]و کاهشی[۲۳] را پیشنهاد کرده است (Al-Dossari, 2005:24). توجه به سن فراگیری زبان دوم نیز منجر به تمایز دوزبانگی همزمان[۲۴] و متوالی[۲۵] می‌شود (Ibid: 29).

معمولاً چنین فرض می‌شود که درک زبان مجازی مانند ضرب‌المثل برای گویشوران بومی‌زبان در زبان اول به‌آسانی صورت می‌گیرد، ولی درک چنان عباراتی در زبان دوم برای زبان‌آموز معمولاً مستلزم تلاش فکری بیشتری است؛ مگر آنکه فرد با تکرار و تمرین، آن عبارت‌ها را یاد گرفته باشد. در این میان افراد دوزبانه در درک عبارات مجازی در زبان دوم معمولاً با مشکل مواجه می‌شوند (Sappington, 2006: 2). از طرف دیگر پژوهش‌های بسیاری نشان می‌دهند که میان دوزبانگی و دوسوادی[۲۶] و رشد شناختی فرد همبستگی وجود دارد. درواقع یک‌سری مزیت‌های دوزبانگی برای افراد دوزبانه‌ای که تسلط بومی‌زبان به هر دو زبان دارند وجود دارد که عبارت‌اند از: آگاهی فرازبانی[۲۷]، انعطاف‌پذیری شناختی، خلاقیت و تفکر واگرا[۲۸]، انعطاف‌پذیری در تفکر، حساسیت به ارتباطات، رشد شناختی نسبتاً سریع‌تر در مقایسه با افراد یک‌زبانه، عملکرد بهتر در انجام تست هوش، انجام بهتر تکالیف در حوزه‌های فرازبانی و شناختی و داشتن برتری شناختی در انجام فعالیت‌هایی که مستلزم توجه بیشتری هستند[۲۹] (Sanborn, 2005: 128). رشد شناختی افراد دوزبانه معمولاً باعث

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

می‌شود که آن‌ها نسبت به افراد یک‌زبانه حوزهٔ مستقل‌تر[۳۰] شوند؛ یعنی آن‌ها سبک شناختی تحلیلی‌تر دارند و قادر به توجه گزینشی (انتخابی) هستند که توانایی تمرکز به اطلاعات مرتبط در بافت حاوی حواس‌پرتی گمراه‌کننده است (Ahtola, 2007:43).

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به‌صورت نیمه‌تجربی[۳۱] و از نوع مقطعی مقایسه‌ای و روش نمونه‌گیری از نوع نمونه‌گیری در دسترس است؛ به عبارت دیگر، تمامی افرادی که شرایط شرکت در آزمون را داشتند، در صورت رضایت به شرکت در پژوهش، در مطالعه شرکت داده شدند. جامعهٔ آماری، ۱۴۲ نفر یک‌زبانهٔ فارسی‌زبان و دوزبانهٔ آذری- فارسی‌زبان با دامنهٔ سنی۱۵ تا ۱۸ سال را شامل می‌شد که از این تعداد ۷۲ نفر شرکت‌کنندهٔ یک‌زبانه فارسی زبان (۳۳ نفر زن و ۳۹ نفر مرد) ساکن شهر تهران و ۷۰ نفر شرکت‌کنندهٔ دوزبانه آذری- فارسی زبان (۳۶ نفر زن و ۳۴ نفر مرد) ساکن شهرستان میانه بودند. افراد دوزبانه شرکت کننده در این مطالعه از نوع دوزبانه های متوالی بودند که زبان فارسی را در دوران کودکی و بعد از یادگیری زبان مادری خود (آذری) فرا گرفته‌اند و متولد و بزرگ شده در محیط ترک‌زبان بوده‌اند.

۵. ابزار پژوهش

آزمون مورداستفاده در این مطالعه، آزمون درک ضرب‌المثل است که به‌صورت نرم‌افزاری به زبان برنامه‌نویسی ویژوال بیسیک ۶ تهیه شده است و داده‌ها در آن به‌صورت فایل متنی ذخیره و زمان پاسخگویی به سؤالات نیز به میلی‌ثانیه اندازه‌گیری شده است. در این مطالعه، ضرب‌المثل‌ها در یک آزمون زمان پاسخ قرار گرفتند؛ به‌طوری‌که سوال و گزینه‌های پاسخ با شمارهٔ ۱ تا ۴ روی صفحهٔ نمایشگر ظاهر می‌شد. آزمودنی باید کلید مربوط به پاسخ را از روی صفحه‌کلید انتخاب می‌کرد. با انتخاب آزمودنی مدت گزینهٔ انتخاب شده و زمان پاسخ به میلی‌ثانیه در نرم‌افزار ثبت و سپس سؤال بعدی ظاهر می‌شد. تعداد کل سؤالات ۳۰ ضرب‌المثل فارسی بود که ۱۵ ضرب‌المثل در داخل بافت (۵ ضرب‌المثل با آشنایی بالا، ۵ ضرب‌المثل با آشنایی متوسط و ۵ ضرب‌المثل با آشنایی کم) و ۱۵ ضرب‌المثل در خارج از بافت (۵ ضرب‌المثل با آشنایی بالا، ۵ ضرب‌المثل با آشنایی متوسط و ۵ ضرب‌المثل با آشنایی کم) قرار داشت. برای ضرب‌المثل‌های داخل بافت ابتدا بافت زبانی در قالب یک مکالمه

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

بین دو یا چند نفر بود که در پایان بافت، آزمودنی باید ضرب‌المثلی مناسب با بافت را از میان چهار گزینهٔ ارائه شده انتخاب می‌کرد. برای ضرب‌المثل‌های خارج از بافت نیز در هر سؤال یک ضرب‌المثل ارائه شده بود و آزمودنی باید گزینه‌ای را که مبین معنای مناسب ضرب‌المثل بود، از میان چهار گزینه انتخاب می‌کرد.

۱-۵. بررسی مقدماتی[۳۲]

تکلیف میزان آشنایی ضرب‌المثل[۳۳]

به منظور اجرای تکلیف میزان آشنایی ضرب‌المثل‌ها، ۱۱۲ ضرب‌المثل فارسی از کتاب فرهنگ دهخدا انتخاب شد. هریک از ضرب‌المثل‌های انتخابی، ۴ تا ۶ کلمه داشتند و از ضرب‌المثل‌های حاوی عبارات محاوره‌ای تا جایی که ممکن بود اجتناب شد و برای تسهیل مقایسهٔ میان آیتم‌ها، همهٔ ضرب‌المثل‌ها ساختار مشابه داشتند، به‌طوری که همگی از یک جملهٔ ساده تشکیل شده بودند و از ضرب‌المثل‌هایی که جملات مرکب داشتند در این آزمون استفاده نشد. در انجام این تکلیف، ۱۱۴دانش آموز یک‌زبانه و دوزبانه از مقطع دبیرستان شرکت داشتند که شامل: ۴۹ دانش آموز زن و ۱۳ دانش آموز مرد یک زبانهٔ فارسی زبان و ۵۲ دانش آموز زن دوزبانهٔ آذری-فارسی زبان بودند. انتخاب افراد یک‌زبانه و دوزبانه به صورت تصادفی از دو دبیرستان دخترانه و پسرانه در تهران و شهرستان میانه صورت گرفت. برای ارزیابی میزان آشنایی از مقیاس لیکرت ۵ نقطه ای استفاده شد و کلیه پاسخها بعد از وارد شدن در نرم افزار اکسل تحلیل شد. ضرب‌المثل‌های با میانگین بالاتر از ۴٫۵ به عنوان ضرب‌المثل با آشنایی بالا و ضرب‌المثل‌های با میانگین بالاتر از ۳ به عنوان عنوان ضرب‌المثل با آشنایی متوسط و ضرب‌المثل‌های با میانگین پایین تر از ۲٫۵ به عنوان ضرب‌المثل با آشنایی کم در نظر گرفته شد. در هر سه گروه آشنایی بالا، متوسط و پایین ۱۰ ضرب‌المثل برای تهیه آزمون انتخاب شدند.

۲-۵. تکلیف میزان تناسب بافت[۳۴]

برای هر ضرب‌المثل بافت زبانی با تعداد ۱۰±۸۰ کلمه تهیه یا تعریف شد. هریک از بافت‌های تهیه‌شده به‌گونه‌ای طراحی شدند که معنای مجازی ضرب‌المثل را القاء کنند. بافت زبانی تعریف شده برای هر ضرب‌المثل در قالب یک داستان کوتاه و مکالمهٔ میان افراد است و تا حد امکان سعی شده از کلمات فاقد ابهام یا چندمعنایی استفاده شود. برای انجام این تکلیف ۳۰ ضرب‌المثل انتخاب شد که ۱۰ ضرب‌المثل با میزان آشنایی بالا، ۱۰ ضرب‌المثل با میزان آشنایی متوسط و ۱۰ ضرب‌المثل نیز با

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

میزان آشنایی کم بودند. برای ارزیابی میزان تناسب بافت، به‌دنبال ارائهٔ بافت، ضرب‌المثل مربوطه بیان شد و از افراد خواسته شد که میزان تناسب ضرب‌المثل را با بافت تعریف شده در مقیاس لیکرت ۱۰ نقطه‌ای (۱۰= بسیار مناسب، ۵= متوسط و ۰= نامناسب) ارزیابی کنند. در انجام این تکلیف ۳۱ نفر از دو جنس زن و مرد (۹ مرد و ۲۲ زن) شرکت داشتند که همگی نوجوانان ۱۹ ساله ورودی سال جدید دانشگاه شهید بهشتی در رشته روان‌شناسی بودند. پاسخ افراد در نرم‌افزار اس پی اس اس وارد شد و ضرب‌المثل‌های با نمرهٔ بالاتر از ۷ انتخاب شدند.

۶. روش‌های آماری تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش از آزمون‌های آماری تی مستقل و تحلیل واریانس دوطرفه برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. از آنجا که در مطالعهٔ حاضر دو گروه دوزبانه و یک زبانه، سه سطح ضرب‌المثل با رواج متفاوت و دو نوع خارج از بافت و داخل بافت بود از تحلیل واریانس دوطرفه استفاده شد. تجزیه و تحلیل واریانس یک روش آماری است که به‌منظور تجزیه و تحلیل تفاوت‌های بین میانگین‌های دو یا چند نمونه به‌کار برده می‌شود. همانند آزمون تی، تجزیه و تحلیل واریانس را نیز می‌توان برای مقایسهٔ میانگین‌های دو نمونه به‌کار برد. هنگامی‌که این روش برای مقایسه میانگین‌های دو نمونه به‌کار برده می‌شود، از نظر ریاضی معادل آزمون تی است. بیشترین مورد استفاده تجزیه و تحلیل واریانس زمانی است که پژوهشگر قصد مقایسهٔ بیش از دو میانگین را داشته باشد. تجزیه و تحلیل واریانس یک روش فراگیرتر از آزمون تی است و برخی از آماردانان حتی وقتی مقایسهٔ میانگین‌های دو گروه موردنظر باشد، از این روش استفاده می‌کنند (دلاور، ۱۳۷۹: ۳۱۶).

درمورد سطح معنی‌دار بودن، قبول یا رد فرض صفر، بر یک فرض سطح معنی‌دار بودن (سطح آلفا) به‌عنوان یک ملاک مبتنی است. در مطالعات روان‌شناسی و آموزش و پرورش، اغلب سطح ۵ درصد (۵٪) آلفای معنی‌دار بودن به‌عنوان معیار برای رد کردن فرض صفر به‌کار می‌رود. رد فرض صفر در سطح ۵٪ بیانگر آن است که تفاوت در میانگین درصدی که بین میانگین‌های دو گروه یافت شده است احتمالاً نمی‌تواند در بیش از ۵٪ موارد، ناشی از خطاهای نمونه‌گیری باشد (پاشا شریفی و نجفی زند، ۱۳۸۰: ۱۹۳).

۷. مباحث نظری: مدل اقناع محدودیت

مدل متفاوتی از درک زبان مجازی، مفهوم اقناع محدودیت را در بردارد؛ ایده‌ای که با پژوهش‌های

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

صورت‌گرفته در حوزه‌های روان‌شناسی زبان و علوم‌شناختی بسیار پشتیبانی شده است (Katz and Ferretti, 2001; Katz, 2005). وقتی افراد، یک متن یا پاره‌گفتار حاوی معنای مجازی را درک می‌کنند، باید تعبیر آن‌ها با اطلاعات در دسترس که شامل بافت نیز است، متناسب باشد. بهترین تعبیر، تعبیری است که منسجم‌ترین و مرتبط‌ترین توضیح از نحوهٔ برقراری ارتباط مردم باشد که شامل معناهایی است که با یک‌سلسله اطلاعات مشخص متناسب است و معناهایی را که با این اطلاعات همخوانی ندارد، حذف می‌کند. بر اساس این نگرش، درک زبان مجازی، مستلزم در نظر گرفتن اطلاعات زبانی و غیرزبانی مختلفی است که تمامی این اطلاعات کمک می‌کنند از گفتار گوینده یا نویسنده درک بهتری حاصل شود. مدل اقناع محدودیت، به لحاظ محاسباتی کارا و شاید به لحاظ روان‌شناختی، روش‌های محتمل نشان دادن نحوهٔ در نظر گرفتن و یکپارچه‌کردن اطلاعات مختلف در شناخت روزمره است (Gibbs and Colston, 2006: 844). منطق مدل اقناع محدودیت این است که درک یک متن مشتمل بر ایجاد تعبیری متناسب با اطلاعات در دسترس است. چنین مدل‌هایی فرض می‌کنند که منابع مختلف اطلاعات (محدودیت‌ها) پشتیبانی احتمالی بلافصل[۳۵] را برای رقابت تعابیر به‌طور موازی و همزمان در طول زمان ارائه می‌دهند و برخلاف مدل‌های دیگر اولویت‌های پردازش اجباری حوزه‌ای مانند اجبار در پردازش لغوی یا معنای برجسته در این مدل مطرح نمی‌شود.

به‌طورکلی خود دورهٔ رقابت (و بدین‌سان زمان خواندن) عملکرد قدرت گزینه‌های متعدد است؛ اگر همهٔ محدودیت‌ها به یک تعبیر اشاره کنند، رقابت به‌سرعت حل می‌شود، درحالی که تعیین یک تعبیر به‌دلیل پشتیبانی گزینه‌های مختلف به‌طور مساوی به تأخیر می‌افتد. کتز و فرتی (۲۰۰۱) استدلال کردند که مدل اقناع محدودیت، روش مناسبی برای حل مسئلهٔ زمان لازم برای درک معنای لغوی یا مجازی یک عبارت است. از میان محدودیت‌های مهم، خود بافت (تا جایی که خوانش لغوی یا مجازی را پشتیبانی کند) و ماهیت عبارات ثابت (خواندن کلمات آغازی عبارات ثابت[۳۶] آشنا مانند ضرب‌المثل، اصطلاح یا استعاره ممکن است بقیه عبارت را راه اندازد[۳۷]) وبه بیانی دیگر، آشنایی را می‌توان نام برد. از نظر کتز بافت‌های گفتمانی مانند استفاده از نشانگرهای صریح و به‌طور گسترده‌تر بافت فرهنگی- اجتماعی باید به‌عنوان محدودیت‌هایی برای پشتیبانی یا طرفداری از یک تعبیر خاص عمل کنند (Katz, 2005: 196).

مدل اقناع محدودیت اولویت پردازش به اطلاعات برجسته نمی‌دهد، بلکه این مدل پردازش، زبان را به منزلهٔ عملکرد تعامل مداوم منابع متعدد اطلاعات در نظر می‌گیرد، که هریک از این اطلاعات تعبیری را که به درجات مختلف ظاهر خواهد شد، محدود خواهد کرد. محدودیت‌های قوی‌تر

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

مانند برجستگی، ممکن است اجباری باشند، زیرا محدودیت‌های دیگر حاضر در بافت، به حد کافی قوی نیستند که بر تسلط محدودیت قوی‌تر چیره شوند. علاوه بر این، بر اساس مدل اقناع محدودیت، افزایش قدرت محدودیت‌های متقابل می‌تواند منجر به فعال‌سازی بیشترِ معانیِ کمتر برجسته شود و حتی ممکن است باعث شود معنای برجسته اصلاً فعال نشود (Ibid: 203).

۸. تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌های پژوهش در اینجا به‌دنبال بررسی مشخصات جمعیت‌شناختی گروه‌های مورد تحقیق، با تحلیل «تأثیر بافت زبانی»، «تفاوت دو جنس»، «تأثیر آشنایی»، و «تفاوت افراد یک‌زبانه و دوزبانه در زمان پاسخگویی» در درک ضرب‌المثل در میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه ارائه شده است.

۸-۱. پیکره و تحلیل

این مطالعه در میان تعداد ۱۴۲ نفر از افراد یک‌زبانهٔ فارسی‌زبان و دوزبانهٔ آذری-فارسی‌زبان با میانگین سنی ۹۱٪±۱۶/۴۲ سال (دامنهٔ سنی ۱۵ تا ۱۸ سال) و با انحراف‌معیار ۰/۹۱ در دو جنسیت زن و مرد انجام شد. همهٔ افراد دوزبانهٔ شرکت‌کننده، دوزبانه‌های متوالی بودند که زبان دوم را به‌دنبال یادگیری زبان مادری و از سن ۵ تا ۷ سالگی فراگرفته بودند. مشخصات جمعیت‌شناختی گروه‌های موردبررسی، از نظر سن، تحصیلات، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر و جنس (مرد/زن)، در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱ مشخصات جمعیت‌شناختی گروه‌های موردبررسی

متغیر- گروه	یک‌زبانه میانگین(انحراف معیار)	دوزبانه میانگین(انحراف معیار)	آمارهٔ تی	سطح-معنی‌داری
سن (سال)	۱۶/۵۶ (۰/۸۵)	۱۶/۲۸(۰/۹۶)	۱/۸۵	۰/۰۶۵
تحصیلات (سال)	۱۰/۵۱(۰/۵۸)	۱۰/۵۴(۰/۸۶)	-۰/۲۳۵	۰/۸۱۴
تحصیلات پدر (سال)	۱۰/۳۸(۳/۷۳)	۹/۴۷(۴/۶۸)	۱/۲۷۴	۰/۲۰۵
تحصیلات‌مادر (سال)	۹/۶۰(۳/۶۹)	۷/۷۲(۴/۷۴)	۲/۶۲۳	۰/۰۱
جنس (مرد- زن)	۴۳-۳۳	۳۴-۳۶	-	-

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

مقایسهٔ مشخصات جمعیت شناختی نشان می‌دهد که دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه از نظر سن، تحصیلات و تحصیلات پدر تفاوت معنی‌داری با یکدیگر ندارند (در سطح ۰/۰۵) و فقط از نظر تحصیلات مادر تفاوت معنی‌داری میان دو گروه وجود دارد (در سطح ۰/۰۱).

۲-۸. تأثیر بافت زبانی بر درک ضرب‌المثل در میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه

برای بررسی تأثیر بافت زبانی بر درک ضرب‌المثل در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه، از آزمون آماری تحلیل واریانس دوطرفه استفاده شده است. نتایج تحلیل بالا که نمایانگر میانگین نمرات افراد یک‌زبانه و دوزبانه در *سؤالات خارج از متن* و *سؤالات داخل متن* (در نشان‌دادن تأثیر بافت زبانی) است، در جدول شمارهٔ ۲ ارائه شده است.

جدول ۲ میانگین نمرات افراد یک‌زبانه و دوزبانه در سؤالات خارج از متن و داخل متن

سوال/ گروه		میانگین	انحراف معیار
داخل بافت	یک‌زبانه	۱/۷۳	۱
	دوزبانه	۱/۶۴	۰/۷۶
خارج از بافت	یک‌زبانه	۰/۸۴	۰/۵۴
	دوزبانه	۰/۸۲	۰/۷۴

در اینجا با توجه به هدف پژوهش و مقایسهٔ میانگین‌های دو عامل، برای تعیین اختلاف معنادار میان زوج‌های میانگین با یکدیگر، آزمون تحلیل واریانس دوطرفه انجام و در جدول شمارهٔ ۳ ارائه شده است.

جدول ۳ نمرات آزمون تحلیل واریانس دوطرفه در ضرب‌المثل‌های داخل متن و خارج از متن

منابع تغییرات	میانگین مربعات	آمارهٔ اف	سطح معناداری
الگوی اصلاح‌شده	۱۷/۲۷	۲۷/۸۱	۰/۰۰۰
برش	۴۵۱/۳۳	۷۲۶/۶۴	۰/۰۰۰
داخل بافت- خارج از بافت	۵۱/۴۴	۸۲/۸۲	۰/۰۰۰
یک‌زبانه- دوزبانه	۰/۲۳۱	۰/۲۳۷	۰/۵۴۲

همان‌گونه که آزمون تحلیل واریانس دوطرفه (جدول ۳) نشان می‌دهد و با توجه به

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

میانگین نشان داده شده (جدول ۲)، نمرهٔ آزمودنی‌های یک‌زبانه (۱/۷۳) و دوزبانه (۱/۶۴) در سؤالات *داخل بافت* بهتر از *خارج بافت* (به ترتیب ۰/۸۴ و ۰/۸۲ برای یک و دو زبانه‌ها) است (در سطح ۰/۰۵) که این موضوع در بین افراد دوزبانه تفاوت معنی‌داری با افراد یک‌زبانه ندارد (سطح معنی‌داری ۰/۵۴۲).

۸-۳. تفاوت دو جنس بر درک ضرب‌المثل در میان افراد یک‌زبانه و دوزبانه

برای مقایسهٔ دو جنس و تعیین تفاوت آنان در درک ضرب‌المثل‌ها، ضرب‌المثل‌های با میزان *آشنایی کم*، *متوسط* و *زیاد* که به نوعی معادلِ *سخت*، *متوسط* و *آسان* درنظر گرفته شده‌اند، مورد تحلیل قرار گرفتند. نتایج این مقایسه در جدول شمارهٔ ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴ تفاوت‌های جنسیتی بر درک ضرب‌المثل در میان گروه‌های یک‌زبانه و دوزبانه

نوع‌ضرب‌المثل		زن میانگین (انحراف‌معیار)	مرد میانگین(انحراف-معیار)	آمارهٔ تی	سطح معنی‌داری
داخل بافت	ساده	۱/۳۶(۱/۰۴)	۱/۱۶(۱/۱۲)	۰/۶۱۱	۰/۵۴۴
	متوسط	۸۲(۰/۵۴)	۰/۸۴(۰/۷۶)	-۰/۱۸۹	۰/۸۵۰
	سخت	۰/۹۲(۰/۹۱)	۰/۸۱(۰/۷۵)	۰/۷۶۰	۰/۴۴۴
خارج از بافت	ساده	۰/۶۳(۰/۷۶)	۰/۷۲(۰/۷۸)	-۰/۶۷۷	۰/۴۹۹
	متوسط	۱/۷۶(۰/۷۸)	۱/۶۱(۰/۹۰)	۱/۰۱۲	۰/۳۱۳
	سخت	۱/۲۷(۰/۸۲)	۰/۸۶(۰/۷۶)	۳/۰۹۱	۰/۰۰۲
کل ضرب‌المثل‌ها		۲۵۶/۸۴(۸۱)	۳۰۳/۱۷(۸۰/۳۲)	-۱/۹۲۶	۰/۰۶۱

مقایسهٔ میانگین‌ها و سطح معنی‌داری نشان می‌دهد که کارایی دختران در ضرب‌المثل‌های با آشنایی کمِ (سخت) خارج از بافت ((۰/۸۲) ۱/۲۷) بهتر از پسران ((۰/۷۶) ۰/۸۶) است (با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۲)، ولی در سایر موارد تفاوت، معنی‌دار نیست (بزرگ‌تر از ۰/۰۵).

۸-۴. بررسی تأثیر آشنایی بر درک ضرب‌المثل‌ها در افراد یک‌زبانه و دوزبانه

در جدول شمارهٔ ۵ و ۶ میانگین نمرات آزمودنی‌ها بر اساس درجهٔ آشنایی ضرب‌المثل‌ها (به صورت بالا/ متوسط/ کم) نشان داده شده است. برای بررسی تأثیر آشنایی بر درک ضرب‌المثل در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه، از آزمون آماری تحلیل واریانس دوطرفه استفاده شد.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

جدول ۵ تأثیر آشنایی بر درک ضرب‌المثل‌ها

میزان آشنایی		میانگین	انحراف‌معیار
آشنایی بالا	یک‌زبانه	۱/۳۹	۱/۱۹
	دوزبانه	۱/۱۳	۰/۹۶
آشنایی متوسط	یک‌زبانه	۰/۸۴	۰/۵۷
	دوزبانه	۰/۸۲	۰/۷۴
آشنایی کم	یک‌زبانه	۰/۸۵	۰/۸۸
	دوزبانه	۰/۸۸	۰/۷۹

جدول ۶ نمرات آزمون تحلیل واریانس دوطرفه تأثیر آشنایی بر درک ضرب‌المثل‌ها

منابع تغیرات	میانگین مربعات	آمارهٔ اف	سطح معنی‌داری
الگوی اصلاح‌شده	۱/۴۸	۲/۲۷۱	۰/۰۴۷
برش	۲۴۸/۵۱	۳۷۴/۶۷۹	۰/۰۰۰
سطح آشنایی	۳/۳۱	۷/۰۵۱	۰/۰۰۷
یک‌زبانه- دوزبانه	۰/۴۵۴	۰/۶۹۳	۰/۴۰۶

همان‌گونه که آزمون تحلیل واریانس دوطرفه (جدول شمارهٔ ۶) نشان می‌دهد، میزان آشنایی ضرب‌المثل‌ها (با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۷) اثر معنی‌داری در نمرهٔ آزمودنی‌ها دارد و تفاوت معنی‌داری میان گروه یک‌زبانه و دوزبانه وجود ندارد.

۵-۸. تفاوت افراد یک‌زبانه و دوزبانه در زمان پاسخگویی به آزمون درک ضرب‌المثل

برای بررسی *زمان پاسخگویی* به آزمون درک ضرب‌المثل در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه، از آزمون آماری تحلیل واریانس دوطرفه استفاده شد.

جدول ۷ تفاوت افراد در زمان پاسخگویی به آزمون (متغیر آشنایی)

میزان آشنایی	افراد	میانگین (میلی‌ثانیه)	انحراف معیار
آشنایی کم	یک‌زبانه	۳۶۴۰۰/۷۱	۴۹۴۷
	دوزبانه	۴۷۵۶۷/۳۵	۱۴۱۵۸/۲۵
آشنایی متوسط	یک‌زبانه	۲۵۹/۶۹	۸۶/۵۹
	دوزبانه	۲۴۵/۲۷	۷۱/۱۹
آشنایی بالا	یک‌زبانه	۲۵۲/۰۰	۸۹/۰۴
	دوزبانه	۲۷۷/۵۵	۸۲/۳۴

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

جدول ۸ نمرات آزمون تحلیل واریانس دوطرفه زمان پاسخگویی به آزمون (متغیر آشنایی)

منابع تغییرات	میانگین مربعات	آمارهٔ اف	سطح معنی‌داری
الگوی اصلاح‌شده	۳/۳۱۹	۸۸۷/۴۳	۰/۰۰۰
برش	۸/۳۵۶	۲۲۳۴/۳۷	۰/۰۰۰
سطح آشنایی	۸/۱۱۹	۲۱۷۰/۸۰	۰/۰۰۰
یک‌زبانه/ دوزبانه	۱/۴۴۵	۳۸/۶۳	۰/۰۰۰

نتایج آزمون تحلیل واریانس دوطرفه نشان می‌دهد که زمان پاسخ آزمودنی‌ها در ضرب‌المثل‌های آشنا کمتر است (در سطح معنی‌داری ۰/۰۵)، و در این مورد افراد یک‌زبانه و دوزبانه تفاوت معنی‌داری دارند؛ به‌طوری‌که افراد یک‌زبانه کارایی بهتری نسبت به افراد دوزبانه دارند (در سطح ۰/۰۵).

جدول ۹ تفاوت افراد در زمان پاسخگویی به آزمون (متغیر بافت)

بافت	گروه‌ها	میانگین(میلی‌ثانیه)	انحراف معیار
داخل بافت	یک‌زبانه	۳۶۹۱۲	۴۹۳۸/۵۶
	دوزبانه	۴۷۸۷۲/۳۴	۱۴۱۷۸/۰۲
خارج از بافت	یک‌زبانه	۳۴۷/۷۶	۱۲۶/۸۲۶
	دوزبانه	۴۱۰/۸۱۷	۱۱۱/۰۷۲

جدول بالا نشان می‌دهد که مدت زمان پاسخگویی به ضرب‌المثل‌های داخل بافت زبانی در دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه بیشتر از زمان پاسخگویی به ضرب‌المثل‌های خارج از بافت زبانی است. همچنین در دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه نیز مدت زمان پاسخگویی به ضرب-المثل‌های داخل بافت و نیز خارج از بافت در افراد یک‌زبانه کمتر از افراد دوزبانه است.

جدول ۱۰ آزمون تحلیل واریانس دوطرفه زمان پاسخگویی به آزمون (متغیر بافت)

منابع تغیرات	میانگین مربعات	آمارهٔ اف	سطح معنی‌داری
الگوی اصلاح شده	۶/۳۵۱	۱۰۰۶/۰۶	۰/۰۰۰
برش	۸/۶۷۶	۱۳۷۴/۴۳	۰/۰۰۰
داخل بافت- خارج بافت	۱/۲۴۹	۱۹۷۷/۹۷	۰/۰۰۰
یک‌زبانه-دوزبانه	۲/۱۵۶	۳۴/۱۶	۰/۰۰۰

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

نتایج آزمون تحلیل واریانس دوطرفه نشان می‌دهد که زمان پاسخ آزمودنی‌های یک‌زبانه در ضرب‌المثل‌های داخل و خارج بافت زبانی کمتر است (در سطح معنی‌داری ۰/۰۵) و در نتیجه در درک ضرب‌المثل‌های داخل و خارج از بافت زبانی افراد یک‌زبانه و دوزبانه تفاوت معنی‌داری دارند به نحوی که افراد یک‌زبانه کارایی بهتری نسبت به افراد دوزبانه دارند (در سطح ۰/۰۵).

جدول ۱۱ تفاوت دو جنس در زمان پاسخگویی به آزمون (جنسیت)

بافت	جنسیت	میانگین (میلی‌ثانیه)	انحراف معیار
داخل بافت	زن	۳۹۹۱۱/۵۴	۶۳۶۱/۱۲۹
	مرد	۴۴۶۸۳/۲۵	۱۵۰۴۱/۷۷
خارج از بافت	زن	۳۷۳/۴۷	۱۲۵/۰۷
	مرد	۳۸۳/۰۲	۱۲۲/۴۳

جدول ۱۱ نشان می‌دهد که مدت زمان پاسخگویی به ضرب‌المثل‌های داخل بافت زبانی در دو جنسیت زن و مرد بیشتر از مدت زمان پاسخگویی به ضرب‌المثل‌های خارج از بافت زبانی است. همچنین مدت زمان پاسخگویی زنان هم برای سوالات داخل بافت و هم خارج از بافت کمتر از مردان است.

جدول ۱۲ آزمون تحلیل واریانس دوطرفه زمان پاسخگویی به آزمون (جنسیت)

منابع تغیرات	میانگین مربعات	آمارهٔ اف	سطح معنی‌داری
الگوی اصلاح شده	۶/۲۶۴	۹۰۳/۹۸	۰/۰۰۰
برش	۹/۶۱۰	۱۳۸۶/۷۸	۰/۰۰۰
داخل بافت- خارج بافت	۱/۲۴۹	۱۸۰۱/۸۷	۰/۰۰۰
زن-مرد	۴/۲۲۸	۶/۱۰۱	۰/۰۱۴

نتایج آزمون تحلیل واریانس دوطرفه نشان می‌دهد که زمان پاسخ آزمودنی‌های زن در ضرب‌المثل‌های داخل و خارج بافت زبانی کمتر است (در سطح معنی‌داری ۰/۰۵) و در نتیجه در درک ضرب‌المثل‌های داخل و خارج از بافت زبانی زنان و مردان تفاوت معنی‌داری دارند به نحوی که زنان کارایی بهتری نسبت به مردان دارند (در سطح ۰/۰۵).

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

۹. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش حاضر که به‌صورت مقایسه‌ای بر روی ۱۴۲ نفر در دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه، دو جنسیت زن و مرد و در بررسی تأثیر متغیرهای *بافت زبانی*، *آشنایی* و جنسیت (جنسیت به‌عنوان یکی از متغیرهای تأثیرگذار بر درک ضرب‌المثل‌ها برای اولین‌بار در این پژوهش موردمطالعه قرار گرفت) بر سرعت درک ضرب‌المثل‌های زبان فارسی به انجام رسیده است، کارایی مدل اقناع محدودیت در درک ضرب‌المثل‌های زبان فارسی را پشتیبانی می‌کند. تحلیل‌های آماری در بررسی تأثیر معنی‌دار هر یک از این متغیرها نشان می‌دهند که در بررسی تأثیر بافت زبانی بر درک ضرب‌المثل‌ها در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه، نمرهٔ آزمودنی‌های یک‌زبانه و دوزبانه در سؤالات *داخل متن* بهتر از خارج از متن بود (در سطح ۰/۰۵؛ جداول ۲ و ۳) و این موضوع تفاوت معنی‌داری در بین افراد دوزبانه و افراد یک‌زبانه نداشت (سطح معنی‌داری ۰/۵۴۲). یافته‌های پژوهش حاضر همسو با نتایج مطالعات کتز و فرتی (۲۰۰۱ و ۲۰۰۳) است. بررسی‌های آنها نشان داد که دستکاری بافت جهت القای معنای مجازی و لغوی می‌تواند پردازش ضرب‌المثل‌ها را تحت تاثیر قرار دهد. در مطالعه لین‌کوبل (۲۰۰۵) نیز اطلاعات بافتی تعبیر ضرب‌المثل‌ها را تسهیل کرد؛ ضرب‌المثل‌های داخل بافت تعبیر مجازی بیشتری نسبت به ضرب‌المثل‌های خارج از بافت داشتند. در بررسی تفاوت‌های جنسیتی در زمینهٔ درک ضرب‌المثل‌ها با میزان آشنایی بالا، متوسط و کم در داخل و خارج بافت زبانی، کارایی دختران در ضرب‌المثل‌های با آشنایی کمِ خارج از متن بهتر از پسران بود ولی در سایر موارد تفاوت معنی‌داری وجود نداشت (جدول ۳). در این راستا در مطالعه سانتوس (۲۰۰۰) نیز تحلیل داده‌ها نشان داد که زنان دوزبانه عملکرد بهتری نسبت به مردان در انجام تکلیف درک ضرب‌المثل‌های اسپانیولی (زبان اول) و انگلیسی (زبان دوم) داشتند.

در بررسی تأثیر آشنایی بر درک ضرب‌المثل‌ها در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه، آزمون تحلیل واریانس دوطرفه نشان داد که میزان آشنایی ضرب‌المثل‌ها اثر معنی‌داری در نمرهٔ آزمودنی‌ها دارد (سطح معنی‌داری ۰/۰۰۷؛ جدول‌های شمارهٔ ۵ و ۶) و تفاوت معنی‌داری میان گروه یک‌زبانه و دوزبانه وجود ندارد. در مطالعه کانینگ (۱۹۹۴) نیز درک ضرب‌المثل‌های آشنا بالاتر یا بهتر از ضرب‌المثل‌های ناآشنا بود. در بررسی زمان پاسخگویی به آزمون درک ضرب‌المثل در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه با توجه به متغیر آشنایی زمان پاسخ آزمودنی‌ها در ضرب‌المثل‌های رایج کمتر است (در سطح معنی‌داری ۰/۰۱) و در این مورد

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

افراد یک‌زبانه و دوزبانه تفاوت معنی‌داری داشتند؛ به طوری‌که افراد یک‌زبانه کارایی بهتری نسبت به افراد دوزبانه داشتند (در سطح ۰/۰۱؛ جداول ۷ و ۸). در پژوهش لین‌کوبل (۲۰۰۵) همانند نتایج حاصل از مطالعات کتز و فرتی (۲۰۰۱ و ۲۰۰۳) ضرب‌المثل‌های آشناتر زمان خواندن سریع‌تری نسبت به ضرب‌المثل‌های کمتر آشنا داشتند. علاوه بر این ضرب‌المثل‌های آشناتر تعبیر مجازی‌تری نسبت به ضرب‌المثل‌های کمتر آشنا داشتند. در مطالعه کتز و فرتی (۲۰۰۱) نتایج نشان داد که زمان خواندن ضرب‌المثل‌های ناآشنا طولانی‌تر از ضرب‌المثل‌های آشنا بوده و این تفاوت در زمان پردازش از ابتدای کلمه دوم ضرب‌المثل ظاهر شد. در مطالعه لین‌کوبل (۲۰۰۵) زمان پردازش ضرب‌المثل‌ها بسته به شرایط متغیر بود؛ گاهی زمان پردازش تعبیر معنای لغوی و مجازی ضرب‌المثل‌ها مساوی بود و گاهی نیز زمان پردازش یکی از معانی لغوی و مجازی سریع‌تر صورت می‌گرفت.

در بررسی زمان پاسخگویی به آزمون درک ضرب‌المثل در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه با توجه به متغیر بافت زمان پاسخ آزمودنی‌های یک‌زبانه در ضرب‌المثل‌های داخل و خارج بافت زبانی کمتر است (در سطح معنی‌داری ۰/۰۵) و در نتیجه در درک ضرب‌المثل-های داخل و خارج از بافت زبانی افراد یک‌زبانه و دوزبانه تفاوت معنی‌داری دارند به نحوی که افراد یک‌زبانه کارایی بهتری نسبت به افراد دوزبانه دارند (در سطح ۰/۰۵؛ جداول ۹ و ۱۰). در بررسی زمان پاسخگویی به آزمون درک ضرب‌المثل در میان دو گروه یک‌زبانه و دوزبانه با توجه به متغیر جنسیت که زمان پاسخ آزمودنی‌های زن در ضرب‌المثل‌های داخل و خارج بافت زبانی کمتر است (در سطح معنی‌داری ۰/۰۵) و در نتیجه در درک ضرب‌المثل‌های داخل و خارج از بافت زبانی زنان و مردان تفاوت معنی‌داری دارند به نحوی که زنان کارایی بهتری نسبت به مردان دارند (در سطح ۰/۰۵؛ جداول ۱۱ و ۱۲).

یکی از نقاط کلیدی مدل اقناع محدودیت آن است که عوامل متعددی بر پردازش تاثیر می‌گذارند و درنتیجه برخی از عوامل به درک معنای مجازی و برخی دیگر از عوامل به درک معنای لغوی عبارت کمک می‌کنند (لین‌کوبل، ۲۰۰۵: ۸۷). بر اساس این مدل پردازش ضرب‌المثل‌ها از طریق مکانیزم واحدی صورت می‌گیرد که معانی متعدد (لغوی و مجازی) را به طور موازی پردازش می‌کند. عوامل مختلفی که در دسترس شنونده/ خواننده است به عنوان محدودیتی برای بدست آوردن معانی خاصی عمل می‌کنند. وقتی محدودیت‌ها قویاً معنای خاصی را پشتیبانی کنند، فعال‌سازی آن معنای خاص با سرعت بیشتری صورت می‌گیرد. وقتی که قوی‌ترین محدودیت‌ها برای معنای خاصی به اندازه کافی قوی‌تر از

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

محدودیت‌های موجود برای معنای جایگزین عبارت نباشد، در آن صورت برای تحلیل معنای عبارت مستلزم مدت زمان بیشتری خواهد بود (همان: ۹۴). نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که هر یک از عوامل بافت، آشنایی و جنسیت به عنوان محدودیتی بر درک ضرب‌المثل‌ها عمل می‌کنند. تاثیر بافت و آشنایی در پژوهش‌های قبلی (لین‌کوبل، ۲۰۰۵؛کتز و فرتی، ۲۰۰۱؛۲۰۰۳؛ ترنر و کتز، ۱۹۹۷) بررسی شده بود اما تاثیر جنسیت برای اولین بار در پژوهش حاضر به عنوان یکی از محدودیت‌ها در درک ضرب‌المثل‌ها بررسی شد.

۱۰. پی‌نوشت‌ها

1. figurative language
2. mental rotation
3. spatial perception
4. familiarity
5. concreteness
6. Lynn Kowbel
7. Santos
8. pre-adolescents
9. Cunning
10. grade
11. Colston
12. Nippold, Hegel, Uhden and Bustamante
13. Nippold, M. A., Allen, M., & Kirsch
14. Turner and Katz
15. Katz and Ferretti

۱۶. در زمینهٔ بررسی تفاوت‌های جنسیتی نیز می‌توان به پژوهش‌های زیر اشاره کرد: دنو (Denno, 1982)، میتلند و همکاران (Maitland and others, 2000) و بلوم و همکاران (Blum and others, 1972) که به بررسی تفاوت‌های جنسیتی در انجام تکالیف کلامی و غیرکلامی پرداخته‌اند. کُلب و ویشاو (Kolb and Whishaw, 2001)، میلندر (Mildner, 2008)، پینکر (Pinker, 2007)، سُمر و همکاران (Sommer and et. al., 2004)، لزاک (Lezak, 2005). بولا و همکاران (Bolla, 1990)، کراسلی و همکاران (Crossley, 1997)، گالسجو (Gladsjo, 1999) و ویس و همکاران (Weiss and et. al., 2003) نیز به بررسی تفاوت‌های جنسیتی در انجام آزمون روانی کلامی پرداخته‌اند(Wallentin, 2009:176) . هاید و لین (Hyde and Linn, 1988)، نوول و هِگز (Nowell and Hedge, 1995) و مینز و سالتهاس (Meinz, E. J., and Salthouse, 1998) با انجام فراتحلیل‌هایی، تفاوت‌های جنسیتی را بسیار ناچیز و اندک گزارش کرده‌اند. فِنسون و

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

همکاران (Fenson and et. al, 1994)، فلدمن و همکاران (Feldman, 2000)، بلسز و همکاران (Bleses, 2008) و برگلوند و همکاران (Berglund, 2005) تأثیر جنسیت را بر روی نوزادان و کودکان زیر دو سال بررسی کردند. مَکوبی و جاکلین (Maccoby and Jacklin, 1974)؛ گالسورسی و همکاران (Galsworthy, 2000)؛ الحسن (El Hassan, 2001)؛ بارتُلُمو (Bartholomew, 2004) و اندرسون (Anderson, 2004) در مطالعات خود برتری زنان را در انجام تکالیف کلامی به‌عنوان یکی از تعمیم‌های محرز در حوزهٔ تفاوت‌های جنسیتی گزارش کرده‌اند(Ibid:177) . پارسونز و همکاران (Parsons, 2005) در مطالعه‌ای به بررسی تفاوت‌های جنسیتی و شناختی بزرگسالان مسن پرداختند و نتایج هر دو مطالعه حاکی از برتری زنان در آزمون‌های کلامی و برتری مردان در مهارت‌های ریاضی و توانایی فضایی است. در زمینهٔ دوزبانگی پیل و لمبرت (Peal and Lambert, 1962) به سنجش هوش کلامی و غیرکلامی افراد دوزبانهٔ همتراز پرداخته‌اند(Martinez, 2003:11) . مطالعات لَنگدون و چِنگ (Langdon and Cheng, 1992) و اُونز (Owens, 1996) نیز عملکرد بهتر افراد دوزبانه را در انجام تکالیف شناختی گزارش می‌کند. پاورز و لوپز (Powers and Lopez, 1985) به مقایسهٔ توانایی‌های حرکتی، ادراکی و کلامی افراد یک‌زبانه و دوزبانه پرداختند. دیاز (Diaz, 1985, 1983) در مطالعات خود انعطاف‌پذیری شناختی بیشتر افراد دوزبانه را گزارش می‌کند(Santos, 2000:32) . فلدمن و شِن (Feldman and Shen, 1971) و ایانکووُرال (Ianco-Worrall, 1972) به مقایسهٔ عملکرد کودکان یک‌زبانه و دوزبانه در نامگذاری اشیای شناخته شده پرداخته‌اند (Venita sue,1991:2-4). واید و مارتینز (Vaid and Martinez, 2001) حافظهٔ تصادفی افراد دوزبانه را دربارهٔ ضرب‌المثل‌های انگلیسی و اسپانیولی بررسی کرده‌اند (Martinez, 2003:9). کاولمن، بِکر و پِتیتو (Kovelman, Becker and Pettitto, 2008) به بررسی و مقایسهٔ سرعت رشد آگاهی فرازبانی در میان افراد دوزبانه و یک‌زبانه پرداخته‌اند. پژوهش‌های بیالیستوک (Bialystok, 2001)؛ کارسون و ملتزوف (Carlson, S. M., and Meltzoff, 2008)؛ کوواکس (Kovacs and Mehler, 2009) نیز رشد سریع‌تر کارکردهای شناختی در کودکان دوزبانه را نسبت به یک‌زبانه نشان می‌دهد (Bialystok, 2010:6) . مطالعات بن-زیو (Ben-Zeev, 1977a, 1977b) و تانمر و مایهیل (Tunmer and Myhill, 1984) ارتباط دوزبانگی را با آگاهی فرازبانی افزایش یافته، پیشنهاد کرده است(Venita sue,1991:2).

17. balanced bilingualism
18. Weinreich
19. compound
20. coordinate
21. Lambert
22. additive

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

23. subtractive
24. simultaneous
25. sequential
26. biliteracy
27. metalinguistic awareness
28. divergent thinking
29. attention- demanding tasks
30. filed independent
31. quasi-experimental
32. pilot Study
33. proverb Familiarity Task
34. context Appropriateness Task
35. immediate probabilistic support
36. frozen
37. to trigger

۱۱. منابع

- پاشا شریفی، ح. و ج. نجفی‌زند. (۱۳۸۰). ***روش‌های آماری در علوم رفتاری***. تهران: انتشارات سخن. صص ۱۹۰-۱۹۳.
- دلاور، علی. (۱۳۷۹). ***احتمالات و آمار کاربردی در روان‌شناسی و علوم تربیتی***. چ ۴. تهران: انتشارات رشد.
- Ahtola, LeenaKaarina. (2007). *Language flexibility: The Effects of FinnishSwedish Bilingualism on EFL Acquisition*. (M. A. Dissertation). University of Turku. Retrieved from: *http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/36065/gradu2007ahtola.pdf?sequence=1*. (2011, 5, 15).
- Al-Dossari, Mohammed Nasser. (2005). *An investigation of bilingual children's metalinguistic awareness in two typologically unrelated languages*. (Doctoral Dissertation). Boston University. Retrieved from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No.3142361). (2011, 4, 28) 0, 5, 15).
- Bialystok, Ellen & Fergus I.M. Craik. (2010). "Cognitive and Linguistic Processing in the Bilingual Mind." *Journal of Psychological Science*, 19. Retrieved from:

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

http://www.psychologicalscience.org/journals/cd/19_1_inpress/Bialystok_final.pdf. (2011, 1 , 22).

- Cunning, Sandra. (1994). *The Roles of context and familiarity in the development of proverb comprehension in children*. (M.A. Dissertation). Laurentian University.ottawa. Retrieved from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3159840). (2010, 1, 15).
- Duthie, Jill Kathleen. (2005). *Mental Imagery of concrete proverbs: a developmental study of children, adolescents, and adults*. (Doctoral Dissertation). University of Oregon. Retrieved from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No.3190514). (2010, 3, 12).
- Gibbs, Raymond W., Jr. & Herbert L. Colston. (2006). "Figurative Language". in Matthew J., Traxler, Morton Ann, Gernsbacher (Eds.). *Handbook of psycholinguistics.* 2nd Edition. London. Elsevier Inc. (pp. 835-861). Retrieved from:

  http://ifile.it/8sxmwq/ebooksclub.org__Handbook_of_Psycholinguistics__Second_Edition.l_2x2jjn5ox90xj7.pdf. (2010, 3, 18).

  Giora, R., & Fein, O. (1999). On understanding familiar and less familiar figurative language. ***Journal of pragmatics***,31, 1601-1618.
- Gutmann, Michelle Lyn (2009). *The effect of frontal lobe function on proverb interpretation in Parkinson's disease*. (Doctoral Dissertation). University of Arizona. Retrieved from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3356415). (2010, 4, 19).
- Hyde, J., & N. McKinley. (1997). "Gender Differences in cognition: Results from a meta- Analysis". in Paula J. Caplan, Mary, Crawford, Janet Shibley Hyde, & John T. E., Richardson (Eds.). *Gender differences in human cognition* (pp. 30-52). Retrieved from:

  http://ifile.it/tj3byu/ebooksclub.org__Gender_Differences_in_Human_Cognition__Counterpoints___Cognition__Memory_and_Language_.l_2x2jjn5ox90xj7.pdf.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

(2010, 5, 11).

- Katz, Albert N. & Todd R. Ferretti. (2001). "Moment-By-Moment Reading of Proverbs in Literal and Nonliteral Contexts". *Journal of Metaphor & Symbol*. 16(3&4). Retrieved from: http://sites.google.com/site/toddferretti/KatzFerretti.2001.pdf. (2011, 1, 22).
- Katz, Albert N. & Todd R. Ferretti. (2003). "Reading Proverbs in Context: The Role of Explicit Markers" *Journal of Metaphor & Symbol*. 36(1). Retrieved from: https://sites.google.com/site/toddferretti/KatzFerretti.2003.pdf?attredirects. (2011, 1, 22).
- Katz, A. (2005). "Discourse and sociocultural factors in understanding nonliteral language". in: H. Colston, & A. Katz (Eds.), *Figurative language comprehension: Social and cultural influences* (pp.183-208). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Kovelman, Ioulia; Stephanie A. Baker & Laura-Ann Petitto. (2008). "Age of first bilingual language exposure as a new window into bilingual reading development". *Journal of Bilingualism: Language and Cognition,* 11(2), 203-223. doi:10.1017/S1366728908003386.11.20.203. (2011,6,28).
- Ferretti, Todd R., Christopher A. Schwint & Albert N. Katz. (2007). "Electrophysiological and behavioral measures of the influence of literal and figurative contextual constraints on proverb comprehension". *Journal of Brain and Language.* 101, 38–49.doi:10.1016/j.bandl.2006.07.002. 101.11.38. (2011, 1, 28).
- Lynn kowbel, Stacy. (2005). *Every Dissertation has a Silver Lining: How Proverbs are Processed and Understood*. (doctoral dissertation). Calgary university. Alberta. Retrieved from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 4913604). (2010, 7, 28).
- Martinez, Francisco Emigdio. (2003). *Exploring Figurative Language Processing in bilinguals: The Metaphor Interference Effect*. (M.S. dissertation).

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

Texas A&M University. Retrieved from: http://repository.tamu.edu/bitstream/handle/1969.1/1642/etd-tamu-2003C-PSYC-Martinez-1.pdf?sequence=1. (2010, 2, 25).

- Myers-Scotton, Carol. (2006). *Multiple voices: An introduction to bilingualism*. Oxford. Blackwell Publishing Ltd. Retrieved from: http://ifile.it/jnz4ti/ebooksclub.org__Multiple_Voices__An_Introduction_to_Bilingualism.l_2x2jjn5ox90xj7.pdf. (2010, 2, 11).
- Parsons, T. D.; A.R. Rizzo; C. van der Zaag; J.S. McGhee & G.J. Buckwalter. (2005). "Gender difference and cognition among older adults." *Journal of Neuropsychology & Cognition*. 12, 78-88. doi: 10.1080/13825580590925125. 12.11.78. (2010, 7, 17).
- Qualls, Constance Dean. (1998). *Figurative language comprehension in younger and older African Americans*. (Doctoral Dissertation). University of Memphis. Retrieved from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9905103). (2010, 6, 13).
- Sanborn, Robert. (2005). "The benefits of (Japanese-English) bilingualism and biliteracy". *Memoirs of Osaka Kyoiku university*, 53(2). Retrieved *from: http://Opac.ndl.go.jp/Articleid/7466219/Jpn. (2010, 5, 27).*
- Santos, Isela de los. (2000). *Proverb comprehension among bilingual pre-adolescents and Adolescents*. (M.S. Dissertation). Texas Tech University. Retrieved from: http://etd.lib.ttu.edu/theses/available/etd-12212009-31295016612052/unrestricted/31295016612052.pdf. (2010, *10, 19).*
- Sappington, Un S. (2006). *Taking roads less travelled: Do bilinguals focus on the key words or entire phrase when understanding figurative language?*. (M.S dissertation). University of Central Missouri. Retrieved from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No.1440812). (2010, 11, 6).

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]

- Tempel, J.G., & R.P. Honeck. (1999). "Proverb Comprehension: The primacy of Literal- Meaning." *Journal of Psycholinguistics Research*, 28, 41-70. Doi: 10.1023/a: 1023287420088. 28.30.41. (2010, 11, 9).
- Turner, N. E., & A. N. Katz. (1997). "The availability of conventional and of literal meaning during the comprehension of proverbs." *Journal of pragmatics and cognition.* 5, 199-233.
- Vanda, Koczogh Helga. (2009). "Verbal Superiority of Women?". *Journal of Argumentum*. 5. Retrieved from: *http://argumentum.unideb.hu/2009-anyagok/KoczoghH.pdf. (2011, 2, 11).*
- Venita Sue,Oliver. (1991). *Ideational fluency & proverb comprehension: comparisons among & between bilingual & monolingual college students*. (Doctoral Dissertation). Northern Arizona University. Retrieved from Proquest Dissertations and Theses database. (UMI No.9209531). (2010, 6, 4).
- Wallentin, Mikkel. (2009). "Putative sex differences in verbal abilities and language cortex: A critical review." *Journal of Brain & Language*. 108, 175–183. doi:10.1016/j.bandl.2008.07.001. 108.9.175. (2011, 2, 16).
- Weiss, Elisabeth M.; Georg Kemmler; Eberhard A. Deisenhammer; W. Wolfgang Fleischhacker & Margarete Delazer. (2003). "Sex differences in cognitive functions". *Journal of Personality and Individual Differences,* 35, 863–875. doi: 10.1016/S0191-8869(02)00288-X. 35.13.863. (2011, 2, 18).

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2024-10-12]